

4. Левченко Н. М. Систематизація методик оцінки податкового навантаження на суб'єктів господарювання / Н. М. Левченко // Сталій розвиток економіки. – 2011. – № 6. – С. 270 – 275.

5. Мартиненко В. Податкова політика України та її вдосконалення з метою активізації інвестиційної діяльності / В. Мартиненко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 2. – С. 46–51.

6. Педько А. Система регресивного налогообложення: сутьность и экономический потенциал / А. Педько // Биз-нес-Информ. – 2005. – № 1 – С. 13-14.

7. Ряба О. І., Реформування податкової системи України в контексті міжнародної інтеграції / О. І. Ряба, Н. В. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – Т. 2. – С. 212 – 215.

Рецензент – к.е.н., професор Аранчій В.І.

УДК 338.5

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЦЬОМУ ПРОЦЕСІ

Шарко І.О., к.е.н., доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

У статті проведено оцінку темпів зміни основних виробничих показників розвитку аграрного сектору України протягом 2000 – 2012 рр., а також проаналізовано основні напрями регулювання цього сектору державою. На основі зіставлення темпів зміни витратних і результативних показників діяльності сільгосппідприємств зафіксовано позитивні тенденції розвитку останніх. Аналіз взаємозв'язку сільськогосподарського виробництва країни та обсягів держпідтримки галузі засвідчив слабку залежність цих величин, а відповідно і низьку ефективність вжитих заходів. Головними стримуючими факторами розвитку аграрного сектору у подальшому визначено неефективність інституційної структури ринку і системи державного регулювання, дефіцит вільних грошових коштів для реалізації інноваційних розробок, нестабільність виробництва, запускання сільських територій, застарілість технологій і технічної бази, екологічні загрози.

Assessment of the rate of change of key performance indicators of the agricultural sector of Ukraine for 2000 - 2012 years is made in the article. The main directions of state regulation of the agrarian sector analyzed. Observed positive trends of agricultural development on the basis of comparison of the rate of change of consumables and effective performance of their activities. Analysis of the relationship of agricultural production in the country and state support of industry showed a weak dependence of these quantities, and thus the low efficiency of the measures taken. The main constraints to further development of the institutional framework defined inefficiency, lack of available funds to implement the innovation, production instability, abandonment of rural areas, outdated technology and logistics, environmental threats.

Постановка проблеми. Аграрний сектор, безумовно, є одним з найважливіших секторів економіки України. За підсумками 2012 р. тут створено 9 % валової доданої вартості при використанні лише 3 % основних засобів і 6,6 % капітальних інвестицій країни; реалізація сільгосппродукції та продуктів її переробки на зовнішні ринки забезпечила 26 % експортних валютних надходжень держави. У той же час в галузь сільського господарства залучено 69 % земельних і 15,6 % трудових ресурсів України [1]. Більше 14 млн громадян проживають у сільській місцевості і потребують особливої уваги з боку держави в плані забезпечення гідних соціальних та економічних умов життя.

Традиційно сільське господарство, як і сільська місцевість в цілому, поступалися іншим галузям (в першу чергу, промисловості) і міській місцевості за показниками ефективності. У цьому зв'язку головним завданням уряду було та є вирівнювання умов проживання та ведення бізнесу на селі і в місті. Це положення було закріплено ще в 1990 р. в Законі України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [2]. Однак необхідність підвищення ефективності проведеної аграрної політики України на сучасному етапі визнається на всіх рівнях – починаючи з конкретно-господарського до загальнополітичного [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку та державного регулювання аграрного сектора економіки України є широко обговорюваними в наукових колах. Загальновідомі у цьому зв'язку праці таких учених, як: В.Г. Андрійчук, П.І. Гайдуцький, В.П. Галушко, М.Д. Безуглий, Ю. О. Лупенко, П.Т. Саблук, Г.В. Черевко та ін. [4 - 7]. Відстеження напрямів і оцінка ефективності здійснюваних державою заходів підтримки сільгоспвиробництва не втрачає своєї актуальності внаслідок динамічного розвитку економічних процесів як всередині країни, так і на наднаціональному рівні.

Постановка завдання. На меті нашого дослідження стоїть оцінка динаміки основних показників розвитку аграрного сектора економіки України в цілому та сільгосппідприємств зокрема, а також огляд і оцінка ефективності основних напрямів регулювання цього сектора державою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потенціал економіки України в цілому і аграрного сектора зокрема оцінюється як досить високий, що підтверджується міжнародними оцінками: у рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму 2013 – 2014 за потенціалом розвитку ринку Україна посіла 38 місце, а за його ефективністю – 124 місце [8].

Незважаючи на багаторічні зусилля з формування ефективного аграрного сектора, численні державні програми з розвитку українського села, бажаний результат поки що не досягнуто, і в аграрній сфері продовжують спостерігатися ознаки глибокої нестійкості. Так, виробництво основних видів сільгосппродукції значно коливається з року в рік, що призводить до непередбачуваності параметрів аграрного ринку, а відповідно і прибутковості сільгоспвиробництва.

Намагаючись врівноважити ринкову кон'юнктуру, держава ще в 2005 р. створила спеціальний підрозділ у складі Міністерства аграрної політики та продовольства України – Аграрний фонд, який формує інтервенційні запаси сільгосппродукції та оперує ними у разі значних відхилень фактичних ринкових цін від мінімальних або максимальних інтервенційних цін. У той же час, таке регулювання залишається мало дієвим з причини надмірної розвиненості посередницької мережі на агроринку (в середньому 5 ланок) і відповідно високої частки посередників у структурі реалізації сільгоспро-

дукції (у 2012 р. – майже 80 % всього обсягу реалізації), тоді як частка біржової торгівлі становить менше 20 % [1].

Заниження ціни реалізації сільськогосподарської сировини зводить до мінімуму ефективність бюджетної та податкової підтримки сільгоспвиробників, зменшуючи прибутковість товаровиробників і приводячи до гальмування відтворювальних процесів в галузі. Разом з тим погіршуються умови життя сільського населення, для якого залишається все менше можливостей прикласти свою працю у сільгоспвиробництві. Якщо в середньому по країні станом на кінець 2012 р на одне вільне робоче місце претендувало 11 осіб, то серед працівників сільського господарства – 55 осіб. Середньомісячна заробітна плата в сільському господарстві поступово зростає, але разом з тим, її рівень залишається одним з найнижчих по економіці: у 2012 р. вона склала 2023 грн або на третину нижче середнього рівня [3].

Метою будь-яких реформ та державного регулювання взагалі є підвищення рівня життя громадян, в той же час умовою досягнення цієї мети в ринковій економіці служить економічне зростання. Простеживши динаміку основних ресурсних та результативних показників розвитку галузі сільськогосподарства України протягом 2000–2012 рр., можна констатувати підвищення її ефективності. Оскільки цей період характеризувався нестабільністю національної валюти, то для підвищення достовірності вартісних показників ми провели аналіз і в доларах США (табл. 1).

Умовою розвитку виробництва повинна бути відповідність в темпах зміни основних виробничих показників, а саме:

$$100 \% < T_{зп} < T_{сп} < T_{др} < T_{вп} \quad (1)$$

де $T_{зп}$ – темпи зростання витрат на оплату праці; $T_{сп}$ – темпи зростання собівартості продукції; $T_{др}$ – темпи зростання доходу від реалізації; $T_{вп}$ – темпи зростання валового прибутку.

Таке співвідношення можна назвати «золотим правилом економіки підприємства». З наведеного ряду випливає, що обмежувальним показником є темп зростання витрат праці, а найвищий темп зростання повинен бути у прибутку, тобто результуючі показники повинні рости більш високими темпами порівняно з ресурсними показниками [9].

Як видно з табличних даних, співвідношення темпів зростання основних показників розвитку підприємств галузі відповідало «золотому правилу», що в підсумку створило умови для переходу аграрного бізнесу з розряду збиткових у прибуткові. Проте позитивні тенденції поки не супроводжуються вирішенням глобальних проблем галузі: дефіциту вільних грошових коштів для подальшого розвитку на інноваційній основі, нестабільності виробництва, запустіння сільських територій, застарілості технологій та технічної бази, екологічних загроз [10].

Вирішення всіх без винятку зазначених проблем лежить в компетенції держави, завдання якої, на наш погляд, полягає не тільки в прямій підтримці, а й у нестворенні додаткових бар'єрів на шляху розвитку сільського господарства.

Таблиця 1

**Динаміка основних показників розвитку сільгоспвиробництва
в Україні за період 2000 – 2012 рр.***

Показник	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2012 р.	2012 р. у % (+,-) до 2000 р.
Валова продукція сільського господарства в постійних цінах 2010 р., всього млн грн	151022,2	179605,8	194886,5	223254,8	147,8
млн дол.	27967,1	35565,5	23256,1	27494,4	98,3
у тому числі вироблена сільгосппідприємствами, млн грн	57997,7	72764,7	94089	113082,3	195,0
млн дол.	10740,3	14408,9	11227,8	13926,4	129,7
Валова додана вартість сільського господарства, млн грн	29421	40542	82641	111748	> 3,8 р.
млн дол.	5448,3	8028,1	9861,7	13762,1	> 2,5 р.
Продуктивність праці у в сільгосппідприємствах, валової продукції з розрахунку на 1 працівника, тис. грн	27066,9	72621,9	132680,4	159679	> 5,9 р.
тис. дол.	5012,4	14380,6	15833,0	19664,9	> 3,9 р.
Прибуток (збиток) сільгосппідприємств від реалізації продукції, млн грн	-121,4	1253,2	12750,5	20199,4	-
млн дол.	-22,5	248,2	1521,5	2487,6	-
Собівартість реалізованої продукції, млн грн	12140,0	18429,4	60428,9	98533,7	> 8,1
млн дол.	2248,1	3649,4	7211,1	12134,7	>5,4 р.
Виручка від реалізації сільгосппродукції, млн грн	12018,6	19682,6	73179,4	118733,1	>9,9 р.
млн дол.	2225,7	3897,5	8732,6	14622,3	>6,6 р.
Витрати на оплату праці, млн грн	2197,34	3356,5	6806,788	11610,4	>5,3 р.
млн дол.	406,9148	664,6509	812,2658	1429,852	>3,5 р.
Рівень рентабельності (збитковості) виробництва в сільгосппідприємствах, %	-1	6,8	21,1	20,5	-
Частка прибуткових сільгосппідприємств в загальній їх кількості, %	65,5	64,7	69,6	78,6	+13,1
Обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство, млн грн	1552	4905	11881	19090	>12,3 р.
млн дол.	287,4	971,3	1417,8	2351,0	> 8,2 р.
Кількість зайнятих в сільгоспвиробництві, тис. осіб	2551	1137	647,3	627,4	24,6

*Джерело: розраховано і складено автором на основі даних Держкомстату України за 2000 – 2012 рр. – [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Неефективність інституційної структури, яка відкидає Україну в рейтингу глобальної конкурентоспроможності країн у бік аутсайдерів, може стати головним стримуючим фактором розвитку і агропромислового виробництва країни. Провівши аналіз взаємозв'язку сільськогосподарського виробництва

тва країни та обсягів держпідтримки галузі, ми дійшли висновку про слабку залежність цих величин, що свідчить про низьку ефективність вжитих заходів (рис. 1).

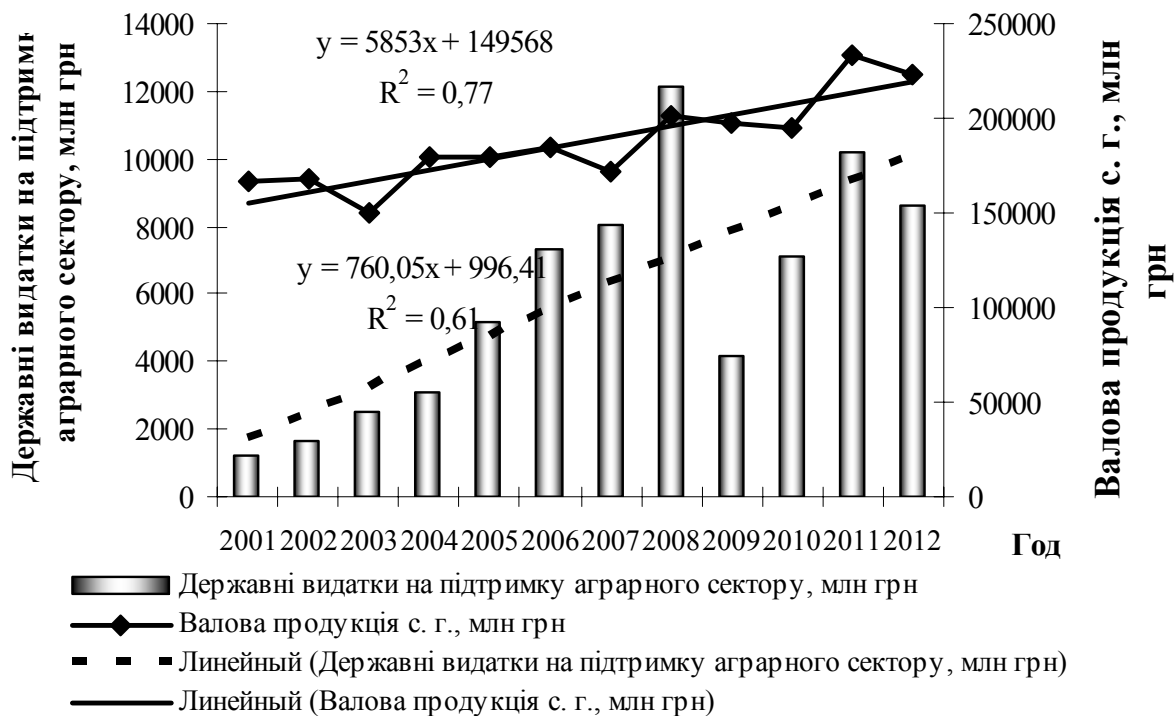

Рис. 1. Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції та бюджетної підтримки аграрної галузі в Україні*

*Джерело: складено автором на основі Законів України «Про державний бюджет» і даних Держкомстату України за 2001 – 2012 рр.

З іншого боку, стимулювати розвиток сільгоспвиробництва та сільських територій в цілому держава повинна не тільки бюджетними вливаннями, а в першу чергу, використанням ринкових механізмів розвитку пріоритетних напрямів аграрного сектору. Такі механізми, у свою чергу, стануть дієвими лише за умови зниження тінізації аграрного ринку (на даному етапі за різними оцінками її рівень становить від 40 до 60 %), відмови від «ручного» регулювання сільгоспвиробництва, а також вдосконалення законодавчої бази у сфері співпраці науки і бізнесу, земельного обігу.

Висновки. Отже, незважаючи на багаторічні зусилля з формування ефективного аграрного сектору, численні державні програми з розвитку українського села, бажаний результат поки що не досягнуто і в аграрній сфері продовжують спостерігатися ознаки глибокої нестабільності. Аналіз взаємозв'язку сільськогосподарського виробництва країни та обсягів держпідтримки галузі засвідчив слабку залежність цих величин, а відповідно і низьку ефективність вжитих заходів.

Головними факторами подальшого розвитку, які слід активізувати першочергово, визначено удосконалення інституційної структури, спрямування інвестиційних ресурсів для реалізації інноваційних розробок, стабілізація виробництва, усебічний розвиток сільських територій, оновлення технічного парку і технологічного портфелю, жорсткий моніторинг екологічної рівноваги.

Список використаних джерел:

1. Сільське господарство України : стат. збірник за 2012 рік / За ред. Н.С. Власенко / Державна служба статистики України. – К., 2013. – 402 с.
2. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві : Закон України № 400- XII від 17 жовтня 1990 / Офіц. сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/400-12>.
3. Першочергові заходи державної політики щодо вирішення соціально-економічних проблем сільського населення : аналітична записка [серпень 2013 р.] / Офіц. сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України / Відділ секторальної економіки. – [Електронний джерело]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1279>.
4. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко та ін.; За ред. П. І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 242 с.
5. Андрійчук В. Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В. Г. Андрійчук, М. В. Зубець, В. В. Юрчишин. – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.
6. Безуглий М.Д. Сучасний стан реформування аграрно-промислового комплексу України / М.Д. Безуглий, М.В. Присяжнюк. – К.: Аграр. наука, 2012. – 48 с.
7. Черевко Г. В. Державне регулювання економіки в АПК: навч. посібник / Г.В. Черевко. – К.: Знання, 2006. – 339 с.
8. The Global Competitiveness Report 2013-2014 / Офіц. сайт Всесвітнього економічного форуму. – [Електронний джерело]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>.
9. Отенко І. П. аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства / І.П. Отенко, Л. М. Малярець, Г. А. Іващенко. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 348 с.
10. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні. – К.: НІСД, 2012. – 31 с.

Рецензент – д.е.н., професор Гуторов О.І.

УДК 338.124.4:336.279:334.7

ОЦІНКА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДІАГНОСТИКИ КРИЗОВОГО СТАНУ ТА БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ

Чумак В. Д., к.е.н., доцент; Горпинченко К. М., аспірант;

Стволова А. О., магістрант

Полтавська державна аграрна академія

У даній статті досліджено методики прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємств на основі зарубіжної практики, виявлено їх переваги та недоліки, а також можливості адаптації і використання зарубіжних моделей у вітчизняній практиці. Обґрунтовано необхідність своєчасного проведення діагностики кризового стану суб'єктів господарювання. Піднімаються питання визначення економічної сутності поняття «діагностика кризового стану підприємства» та подається власне його трактування. Узагальнено переваги та недоліки поширених в Україні методик діагностики банкрутства, які базуються на використанні системи показників оцінки кризового стану та ймовірності банкрутства. За результатами дослідження розроблено рекомендації щодо узагальнення методичних підходів до прогнозування банкрутства та діагностики кризового стану підприємств.

This article investigates different methods of forecasting and determine the probability of bankruptcy based on foreign practice, identified their strengths and weaknesses as well as